

Відділ культури і туризму
виконавчого комітету Славутицької міської ради
Славутицька міська централізована
бібліотечна система

«Батько українського театру»

До 170-річчя з дня народження

І. Карпенка-Карого

Бібліографічний покажчик

Славутич 2015

Даний бібліографічний покажчик підготовлений відділом інформаційно-бібліографічного обслуговування Загальноміського бібліотечно-інформаційного центру м. Славутича.

Видання присвячене відзначенню у 2015 році 170-річчя від дня народження І. Карпенка-Карого – драматурга, актора, режисера, театрального діяча, одного з основоположників нового українського театру.

Покажчик містить біографію, публікації про твори письменника, видання та статті про його життя і творчість, розробки уроків, позакласних заходів, сценаріїв, інтернет-ресурси про життя і творчість І. Карпенка-Карого.

Матеріал розміщений за розділами в алфавітному порядку.

Посібник розраховано на широке коло читачів.

Укладачі:	Панова Л. І., Соловйова Л. О., Янченко О. О.
Комп'ютерний набір:	Соловйова Л. О.
Відповідальна за випуск:	Портная Н. В.

...Карпенко-Карий, і як драматичний письменник, і як сценічний діяч, був визначною, помітною величиною, що полишила після себе помітні сліди в українському драматичному письменстві і на українській сцені.

С. Петлюра

Народився Іван Карпович Тобілевич 29 вересня 1845 р. в с. Арсенівка поблизу Єлисаветграда; батько його походив із старовинного зубожілого дворянського роду й працював прикажчиком поміщицького маєтку, а мати була простою селянкою. Освіту, до якої так тягнувся хлопець, довелося через матеріальну скруту обмежити чотирикласним училищем і з чотирнадцяти років заробляти на прожиття. Майже два десятиліття забрала в І. Тобілевича служба в різних канцеляріях – від писарчука до секретаря міського поліцейського управління.

Перебуваючи в Єлисаветграді (1865–1884), Тобілевич знайомиться з творами Руссо, Дідро, Вольтера, Герцена, з економічними трактатами Бокля, Мілля, разом із своїм другом М. Кропивницьким читає західноєвропейських письменників, філософів, соціологів. Переведений трохи більш як на рік до Херсона, він познайомився з колишнім учасником Кирило-Мефодіївського товариства і товаришем Т. Шевченка Д.П. Пильчиковим, під впливом якого прочитав «багато корисних книжок з історії народів, з класичної літератури, серед якої Шекспір і Островський зайняли перше місце».

1863 р. у Бобринці на Єлисаветградщині утворився драматичний гурток, одним з найактивніших учасників якого був І. Тобілевич. Він грав різні ролі у п'єсах Котляревського, Квітки-Основ'яненка, Кухаренка, Гоголя, Островського. В єлисаветградському гуртку Тобілевич був і керівником, і режисером, і актором, беручи участь у створенні вистав за п'єсами Островського, Гоголя, Грибоедова, Мольєра, Шіллера.

Демократичні переконання Тобілевича закономірно привели його до участі в організації (разом з П.І. Михалевичем) таємного гуртка, на засіданнях якого вивчали праці М. Чернишевського, Ф. Лассаля, Д. Мілля, К. Маркса та Ф. Енгельса. З метою популяризації революційно-демократичної та народницької літератури у гуртку планувалось перекласти українською мовою ряд творів російської белетристики – Г. Успенського, Ф. Решетникова, Ф. Нефедова, М. Наумова, О. Левітова, М. Златовратського та ін., підготувати загальний нарис політичної економії за М. Чернишевським. У цій роботі найактивнішу участь брав Тобілевич.

До першого етапу літературної творчості Тобілевича належить оповідання «Новобранець» (написане 1881 р., опубліковане 1889 р. під псевдонімом Гнат Карий). У ньому йдеться про тяжку долю селянської родини, яка з величезними зусиллями вибивається із злиднів і, здається, могла б уже зрештою досягнути якогось добробуту, коли б не втручання державної машини.

Наскільки щільно в житті Тобілевича поєднувалась творча й громадсько-політична діяльність, свідчить той факт, що й оповідання «Новобранець», і першу свою драму «Бурлака» («Чабан», 1883) він подавав на обговорення нелегального гуртка. Завершувати «Бурлаку», як і «Хто винен?» («Безталанна»), драматургові довелося уже в Новочеркаську, куди його було вислано у травні 1884 р. за участь у діяльності гуртка та за допомогу політичним «злочинцям». Щоб заробити на прожиття, піднаглядний Тобілевич працював підручним коваля, а згодом відкрив палітурну майстерню.

У 1886 р. в Херсоні було видано перший «Збірник драматичних творів» І. Карпенка-Карого, до якого увійшли драми «Бондарівна» і «Хто винен?» та комедія «Розумний і дурень», а в 1887 р. опубліковано «Наймичку». Але їх майже не купували, бо публіка не була привчена читати п'єси.

П'єси, створені Карпенком-Карим протягом майже п'ятнадцяти років, відбивають еволюцію явища, яке видозмінювалось буквально на очах драматурга – «глитайства».

Його персонажам – Михайлові Михайловичу («Бурлака»), Окуню («Розумний і дурень», 1885), Цокулю («Наймичка», 1885), Калитці («Сто тисяч», 1890), Пузиреві («Хазяїн», 1900) – притаманне не просто збільшення економічних масштабів їх діяльності, їх здирства, воно ще яскравіше виявляє їх людську дрібність, а то й нікчемність, духовну порожнечу. Дещо осторонь їх стоїть Мартин Боруля, який домагається дворянського звання. Сатиричне зерно комедії «Мартин Боруля» (1886) пов'язане вже не із засобами збагачення чи привласнення того, що належить іншим, а з прагненням сільської буржуазії до політично-правової рівності з дворянством.

Дві останні гіркі комедії – «Суета» (1903) і «Житейське море» (1904; визначена автором як «протяг», тобто продовження, «Суети») – драматург назвав «сценами», наче визнаючи приналежність їх до європейської нової драми. Так, у «Суеті» відсутній головний герой, і п'єса являє ряд сцен, покликаних характеризувати спосіб життя й мислення заможного селянина та його дорослих дітей, які представляють різні соціальні шари суспільства (хлібороб, учитель, дрібні службовці).

Навесні 1887 р. І. Карпенкові-Карому було дозволено повернутися на Україну, але ще до кінця 1888р. він перебував на хуторі Надія (тепер заповідник у Кіровоградській області) під гласним наглядом поліції (негласний нагляд було знято з нього 12 березня 1903 р.). Діставши громадянські права, Карпенко-Карий приєднався до нової театральної трупи, створеної його братом П. Саксаганським, у якій до кінця життя працював активно й напружено як артист, режисер, драматург. У 1897 р. він складає «Записку до з'їзду сценічних діячів», де з боєм пише про безправне становище українського театру, про цензурні та інші урядові утиски.

Написане Карпенком-Карим протягом 90-х рр. на сучасну тематику виявляє прагнення дати народові «п'єсы серьезные, моральные, нравоисправительные, исторические». З повчальною метою створена побутова комедія «Судженої конем не об'їдеш» (переробка з Еркмана-Шатріана, 1892), в соціально-побутовій драмі «Батькова казка» (1892) також очевидна моралізаторська

тенденція, підкреслена другою її назвою – «Гріх і покаєння». Певним дидактизмом позначена драма «Понад Дніпром» (1897).

На матеріалі історичного минулого, осмислення якого, за переконанням І. Карпенка-Карого, покликане збагатити українську драматургію, написано п'єси «Бондарівна» (1884), «Паливода XVIII століття» (1893; підготовчим етапом було створення у 1884р. п'єси «З Івана пан, а з пана Іван»), «Чумаки» (1897), «Лиха іскра поле спалить і сама щезне» (1896), «Сава Чалий» (1899), «Гандзя» (1902).

Твори Карпенка-Карого «Лиха іскра поле спалить і сама щезне» (1896) та «Гандзя» (1902) були спробами на фольклорному матеріалі, присвяченому давньому минулому, вийти до філософських узагальнень про долю України й подати їх у цікавій сценічній формі.

Трагедії Карпенка-Карого «Сава Чалий», так само створеній на основі народної історичної пісні, притаманні глибокий психологізм, точна й переконлива вмотивованість дій та вчинків героїв.

І. Карпенко-Карий помер після тяжкої хвороби 15 вересня 1907 р. у Берліні, куди їздив на лікування; поховано його на хуторі Надія.

Драматургія І. Карпенка-Карого своєрідно підсумувала майже столітній розвиток української драматургії, піднявши її на новий рівень. Вражаючи тематичним і жанровим багатством, вона у своїй цілісності являє собою різноманітну картину життя України протягом століть. В художній розробці історичного чи фольклорного матеріалу далекого минулого досить відчутним є зв'язок з тогочасними життєвими проблемами. Твори Карпенка-Карого багатьма своїми елементами входять в ідейно-естетичний контекст нової європейської драми.

Твори І. Карпенко-Карого

Карпенко-Карий І. Драматичні твори / Вступ. ст., упоряд. і приміт. Р. Пилипчука; Ред. С. Зубков. / І. Карпенко-Карий. – К.: Наукова думка, 1989. – 608 с. – (Б-ка укр. літ. Дожовт. укр. літ.).

Карпенко-Карий І. Сто тисяч / І. Карпенко-Карий // Українська література. Стислий виклад змісту всіх творів за новою шкільною програмою. 7-8 класи / Автори-упорядники В. О. Доля та ін. – Харків: Веста: Ранок, 2008. – С. 178-180. – (Дайджест).

Карпенко-Карий І. Сто тисяч; Хазяїн; Сава Чалий / І. Карпенко-Карий // Антологія укр. драматургії. Вип. 2. – К.: Мистецтво, 2005. – Вип. 2. – С. 64-220.

Карпенко-Карий І. Твори / І. Карпенко-Карий // Духовні криниці. Українська література (70-90-ті роки ХІХ ст.): Хрестоматія для 10 класу середніх шкіл, ліцеїв, гімназій, коледжів. Частина 1 / Упоряд. Г. Семенюк, П. Хропко. – К.: Освіта, 1997. – С. 232-264.

Карпенко-Карий І. Хазяїн / І. Карпенко-Карий // Українська література: Стислий виклад змісту всіх творів за новою шкільною програмою. 10-11 кл. / Автори-упорядники Ю. Башкірова та ін. – Харків: Веста: Ранок, 2007. – С. 55-79. – (Дайджест).

Карпенко-Карий І. Твори / І. Карпенко-Карий // Українська література. 10 клас: Хрестоматія / Упоряд. О. Борзенко, М. Сподарець. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Харків: Веста: Ранок, 2008. – С. 150-211.

Життя і творчість

Андрусенко В. П. Иван Карпенко-Карый. Пьеса «Хозяин» / В. П. Андрусенко, Л. С. Загребельная, Е. В. Козырь, Л. П. Петрова // 50 знаменитых украинских книг. – Харьков: Фолио, 2004. – С. 94-101. – (100 знаменитых).

Батько української драми: До 175-річчя від дня народження І. Карпенка-Карого // Календар знаменних і пам'ятних дат. – 2015. – № 3. – С. 87-98.

Биков В. Хугір Надія та його мешканці: Спогади про І. Карпенка-Карого / В. Биков // Український театр. – 1995. – № 3. – С. 22-23.

Вієвський В. З творчої лабораторії комедіографа: До 150-річчя від дня народження І. Карпенка-Карого / В. Вієвський // Вітчизна. – 1995. – № 11-12. – С. 144-147 // Слово і час. – 1995. – № 9-10. – С. 13-17.

Дем'янівська Л. «Якому рівного не має наша література»: До 150-річчя від дня народження І. Карпенка-Карого / Л. Дем'янівська // Літературна Україна. – 1995. – № 35-36. – С. 1.

Драк А. «...Жадання правди, жадання добра»: До 150-річчя від дня народження І. К. Карпенка-Карого / А. Драк // Український театр. – 1995. – № 3. – С. 2-5.

Єфремов С. Іван Карпенко-Карий (Тобілевич) / С. Єфремов // Історія українського письменства. – К.: Феміна, 1995. – С. 477-480.

Єфремов С. Іван Тобілевич (І. Карпенко-Карий) // Духовні криниці. Українська література (70-90-ті роки XIX ст.): Хрестоматія для 10 класу середніх шкіл, ліцеїв, гімназій, коледжів. Частина 1 / Упоряд. Г. Семенюк, П. Хропко. – К.: Освіта, 1997. – С. 231-232.

Єфремов С. Іван Тобілевич (І. Карпенко-Карий): Біографічно-літературний нарис / С. Єфремов // Літературно-критичні статті. – К.: Дніпро, 1993. – С. 172-185.

Заболотна В. Фенікс: Постановка п'єс Карпенка-Карого в театрі / В. Заболотна // Український театр. – 1995. – № 3. – С. 8-12.

Карпенко-Карий (Іван Тобілевич)(1845-1907) // Історія укр. культури / Під заг. ред. І. Крип'якевича. IX зшиток. – К.: АТ «Обереги», 1993. – С. 406-409.

Карпенко-Карий Іван // Провідники духовності в Україні: Довідник / За ред. І.Ф. Кураса. – К.: Вища шк., 2003. – С. 239-240.

Карпенко-Карий Іван // Новий довідник: Українська мова та література. – К.: ТОВ «Казка», 2005. – С. 616-622.

Карпенко-Карий Іван // Україна: Для дітей серед. шк. віку / Авт.-упоряд. В. М. Склярєнко. – Харків: Фоліо, 2006. – С. 365. – (Дитяча енциклопедія).

Карпенко-Карий Іван // Українські письменники: Довідник. – К.: Велес, 2013. – С. 101-105.

Карпенко-Карий Іван // Усі українські письменники / Упорядники Ю.І. Хізова, В.В. Щеголева. – Харків: Торсінг плюс, 2008. – С. 148-153.

Карпенко-Карий Іван // Усі цитати до творів з української літератури. 5-12 класи / Укладач Н.В. Курганова. – Харків: Торсінг плюс, 2006. – С. 92-101.

Мамонтов Я. Драматургія І. Тобілевича (Карпенко-Карий) / Я. Мамонтов // Духовні криниці. Українська література (70-90-ті роки ХІХ ст.): Хрестоматія для 10 класу середніх шкіл, ліцеїв, гімназій, коледжів. Частина 1 / Упоряд. Г. Семенюк, П. Хропко. – К.: Освіта, 1997. – С. 269-271.

Образ капіталіста-землевласника в комедії І. Карпенка-Карого «Хазяїн» // Захальєвна книжка абітурієнта, або шпора. Вип.1. – К.: АТ «Обереги», 1994. – С. 26.

Оліфіренко С. Карпенко-Карий Іван / С. Оліфіренко, В. Оліфіренко, Л. Оліфіренко // Універсальний літературний словник-довідник. – Донецьк: ТОВ ВКФ «БАО», 2008. – С. 156.

Панченко В. « Він був одним із батьків українського театру...»: Штрихи до портрету І. Карпенка-Карого в контексті епохи / В. Панченко // Літературна Україна. – 1995. – № 39. – С. 1.

Панченко В. Хутір з ім'ям «Надія»: Іван Тобілевич (І. Карпенко-Карий) / В. Панченко // Дивослово. – 2015. – № 7-8. – С.5 2-60.

Петлюра С. Пам'яті Івана Тобілевича (Карпенка-Карого) / С. Петлюра // Дивослово. – 1995. – № 8. – С. 4-7.

Рильський М. Гордість української драматургії: І. Карпенко-Карий / М. Рильський // Критичні статті з української літератури. 10 клас: Хрестоматія / Упоряд. Ю. Ситько, С. Ткачов. – Тернопіль: Підручники і посібники, 1998. – С. 32-36.

Сафонова А. Дослідницька робота учнів під час вивчення комедії І. Карпенка-Карого «Сто тисяч» / А. Сафонова // Дивослово. – 2000. – № 6. – С. 27-31.

Солод Ю. Іван Карпенко-Карий – великий драматург, корифей українського театру // Ю. Солод Українська література: Конспект. – К.: Козаки, 1996. – С. 111-114.

Ткачук М. Вождь і народ у трагедії «Сава Чалий» / М. Ткачук // Київська старовина. – 1996. – № 2-3. – С. 124-127.

Франко І. Іван Тобілевич (Карпенко-Карий) / І. Франко // Духовні криниці. Українська література (70-90-ті роки ХІХ ст.): Хрестоматія для 10 класу середніх шкіл, ліцеїв, гімназій, коледжів. Частина 1 / Упоряд. Г. Семенюк, П. Хропко. – К.: Освіта, 1997. – С.264-269.

Чорній С. Історичні драми І. Карпенка-Карого / С. Чорній // Духовні криниці. Українська література (70-90-ті роки ХІХ ст.): Хрестоматія для 10 класу середніх шкіл, ліцеїв, гімназій, коледжів. Частина 1 / Упоряд. Г. Семенюк, П. Хропко. – К.: Освіта, 1997. – С.271-254.

Розробки уроків та сценарії

Буцька І. Зображення влади золота як руйнівної сили: За матеріалами творів О. де Бальзака «Гобсек», М. Гоголя «Мертві душі», І. Карпенка-Карого «Сто тисяч», «Хазяїн» / І. Буцька // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2009. – № 11-12. – С. 20-22.

Градовський А. В. «Стара моя думка на тім огні згоріла...»: Комедії Мольєра «Міщанин-шляхтич» та Івана Карпенка-Карого

«Мартин-Боруля». 9 клас. / А. В. Градовський // Зарубіжна література в навчальних закладах. – 1998. – № 3. – С. 15-16.

Колтакова Б. Г. Батько Горіо, Гобсек, а також Чичиков, Пузир та інші...: Підсумковий театралізований урок-диспут «Коли душею володіють гроші...» за творами Бальзака, Гоголя, Пушкіна, Карпенка-Карого / Б. Г. Колтакова // Всесвітня література в сер. навч. закладах України. – 1997. – № 8. – С. 44.

Павлів І. Історична трагедія Івана Карпенка-Карого «Сава Чалий»: Спарений урок у 10 класі / І. Павлів // Дивослово. – 2010. – № 11. – С. 21-30.

Потапова Т. Урок з елементами компаративного аналізу та творами О. Бальзака «Гобсек», І. Карпенка-Карого «Хазяїн», М. Гоголя «Мертві душі». 10 клас / Т. Потапова // Зарубіжна літ-ра в школі. – 2012. – № 20. – С. 25-28.

Софійчук Г. «Ах, ти ж...хазяїн, та й більш нічого...»: Пузир як соціально-психологічний тип. І. Карпенко-Карий «Хазяїн»: Інтегрований урок / Г. Софійчук // Дивослово. – 2007. – № 9. – С. 9-12.

Інтернет-ресурси

https://uk.wikipedia.org/wiki/Іван_Карпенко-Карий – Вікіпедія.

<http://nadovsem.in.ua/xronologchn-tablicz/karpenko-karij-van/> – Іван Карпенко-Карий (Справжнє ім'я – Іван Карпович Тобілевич). Біографія.

<http://ukrclassic.com.ua/katalog/k/karpenko-karij-ivan/2245-ivan-karpenko-karij-biografiya-skorochno> – Біографія скорочено.

<http://www.ukrlib.com.ua/bio/printout.php?id=145> – Біографія письменника.

<http://www.poetryclub.com.ua/metrs.php?id=562&type=biogr> – Біографія, вірші, поезія.

<http://library.kr.ua/kray/kariy/kariy.html> – Іван Карпенко-Карий (І.К. Тобілевич) у фотографіях.

<http://lib.misto.kiev.ua/UKR/BIOGRAPHY/karpenko-karii1.dhtml> – Біографія І. Карпенка-Карого.

http://ukrlit.org/karpenko_karyi_ivan/sto_tysiach – І. Карпенко-Карий «Сто тисяч».

<http://www.ukrlitno.com.ua/karpenko-karij-xazya%D1%97n-skorocheno/> – І. Карпенко-Карий «Хазяїн» (скорочено).

Зміст

Біографія І. Карпенка-Карого.....	3
Твори письменника.....	7
Життя і творчість.....	7
Розробки уроків та сценарії.....	10
Інтернет-ресурси.....	11